

ОБРАЗ МАЙБУТНЬОГО ПОДРУЖНЬОГО ПАРТНЕРА У СВІДОМОСТІ ЮНОК З РІЗНИМ ДОСВІДОМ ДОШЛЮБНИХ СТОСУНКІВ

Портницька Н.Ф., Долінчук І.О.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Юнацький вік – період сімейного самовизначення. Представлено результати теоретичного аналізу та психосемантичного дослідження образу подружнього партнера у свідомості жінок з різним сімейним статусом. На основі теоретичного аналізу виявлено, що одним із чинників формування сімейних стосунків є уявлення про майбутнього подружнього партнера. Представлено порівняльний аналіз образу коханої людини та майбутнього чоловіка у свідомості юнок. Встановлено, що в образі коханого домінують складові романтичних стосунків, а в образі майбутнього чоловіка – ідеалізовано-прагматичні.

Ключові слова: образ майбутнього подружнього партнера, громадянський шлюб, сім'я, свідомість, юнацький вік, психосемантичні методи дослідження.

Постановка проблеми. Проблема мотивації укладання шлюбу є однією з центральних у психології сімейних стосунків, оскільки незважаючи на стрімкі зміни у суспільній свідомості, інститут сім'ї залишається одним із фундаментів у формуванні самосвідомості особистості. У сім'ї відбувається формування, реалізація та передача уявлень, цінностей, поведінкових установок. Однією із сучасних тенденцій є більш тривалий так званий «підготовчий» період «примірювання» молодими людьми ролей шлюбних партнерів, незалежно від попереднього досвіду стосунків. Успішність такої підготовки у великій мірі визначатиме ймовірність майбутнього узаконення стосунків. В свою чергу, успішність адаптації залежить від сформованості та узгодженості уявлень партнерів один про одного.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Методологічні засади аналізу сімейних стосунків закладені у роботах А.Г. Харчева (соціологічні аспекти), А.Б. Добровича, С.В. Ковальова (психологічні аспекти). У роботах А. Адлера, Е. Берна, З. Фрейда, Е. Фромма, В.А. Сисенко, В. Сатір, С.І. Головахи та Н.В. Панина підкреслюється роль батьківської сім'ї у формуванні уявлень про майбутнє подружнє життя. Аналіз емпіричних досліджень свідчить, що традиційно основними мотивами укладання шлюбу є кохання, спільні погляди та інтереси, почуття самотності, матеріальне забезпечення. Зокрема, виділяється 3 групи мотивів вступу у шлюб: мотивація на сам факт шлюбу, де партнер є засобом виконання бажання, мотивація на певний тип шлюбу (мотивація престижу), мотивація на стосунки із конкретною людиною як результат свідомого вибору та відповідального ставлення до власних почуттів [6].

Готовність молоді до сімейно життя була об'єктом уваги С.В. Несіної, І.В. Гребеннікова, Т.В. Говорун. У ряді досліджень (Т.В. Андреева, Н.Л. Москвічева, Б.П. Красовський) представлено опис образу сім'ї та її членів. Зміни цих образів впродовж останніх десятиліть, на думку Т.В. Андреевої, пов'язані зі зміною уявлень жінок про сутність та функції шлюбу [1]. А.М. Обозова, М.М. Обозов акцентують увагу на проблемах недооцінки труднощів та ідеалізації партнера, наголошуючи на необхідності спеціально організованої підготовки молоді до подружнього життя [4].

Проте, у сучасних ЗМІ, мережі Інтернет культивується взірць любові, який більшою мірою є пристрасний, ніж любов, метою якої є отримання задоволення. Образ сімейного життя представляється як сексуальні відносини партнерів, де кожен повинен відчувати потяг до іншого. «Любов» з почуття

трансформується в засіб – засіб отримання задоволення, статусу, соціального захисту.

Виділення не вирішених раніше частин аналізованої проблеми. Останнім часом все більшої популярності серед молоді набирають громадянські шлюби. З огляду на це, суперечливою є думка про тотожність уявлень про подружнього обранця та кохану людину. Як вважають Л.П. Богданова, І.Ф. Манілов і О.С. Щукіна, погоджуючись на громадянський шлюб жінки керуються не почуттями кохання, а прагненням вирішити низку власних проблем (матеріальних, сексуальних, уникнути тиску оточення). Таким чином, недостатньо вивченими залишаються проблеми образу подружнього партнера. Зокрема, відсутні дослідження відмінностей в образах майбутнього чоловіка та коханої людини у свідомості юнок.

Ми припускаємо, що умовою прийняття рішення про узаконення спільного життя для юнок є співпадання ключових рис в образах коханої людини та майбутнього чоловіка. На нашу думку, образ коханого постає як втілення романтичних уявлень про партнера, а майбутнього чоловіка жінки схильні ідеалізувати, акцентуючи увагу на зовнішніх даних та фінансовій складовій.

Формулювання завдань дослідження. Метою нашого дослідження є опис смислового наповнення уявлень про образ майбутнього подружнього партнера та коханої людини у свідомості юнок з різним досвідом дошлюбних стосунків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вибіркові формували 30 жінок віком від 18 до 25 років. Дослідження проводилось у декілька етапів:

1. Пілотажне дослідження для визначення рис, якими юнки описують образ коханої людини та подружнього партнера (асоціативний експеримент), з подальшою процедурою частотного аналізу, реконструкцією семантичних просторів, із застосуванням програми STATISTICA 6.0.

2. Для більш детального опису образу подружнього партнера додатково була використана авторська модифікація проективної методики «Незакінчені речення», новизна якої полягає в тому, що частина речень була розроблена відповідно до теми і мети дослідження (наприклад, «Мій теперішній партнер...», «Сімейні обов'язки...»).

За результатами частотного аналізу виявлено перелік провідних конструктів, якими послуговуються жінки для опису образу «кохана людина» та «мій чоловік»: кохання, турбота і підтримка, почуття гумору, інтелектуальні здібності, секс, побут.

В результаті факторного аналізу методом головних компонент виділилось 3 фактори (72% диспер-

сії), що відображають уявлення про кохану людину жінок, які живуть *громадянським шлюбом*:

- *1-й фактор* (37,57% дисперсії) утворений конструктами ніжності (0,78), чуйності (0,72), секс (0,84) та турбота і підтримка (0,71). Взаємне розташування конструктів може свідчити про важливість для респонденток емоційної складової, сексуальної сфери та позитивного ставлення як невід'ємних атрибутів взаємовідносин. Менш значимими є інтелектуальні здібності (0,65) та почуття гумору (0,63). Відповідно до нашої пояснювальної моделі назовемо цей фактор *«емоційно-інтимна складова стосунків»*.

- *2-й фактор* – «кохання» – включає конструкти кохання (0,84) і сім'я (0,87) пояснюючи 18,27% дисперсії. Тісна кореляція між конструктами може свідчити, що у свідомості юнок, що перебувають у громадянському шлюбі, кохання є важливою системоутворюючою складовою майбутніх сімейних стосунків. Очевидно, цей фактор відображає прагнення досліджуваних будувати сімейні стосунки на основі глибокого почуття кохання.

- до *3-го фактора* – «ідеальне-реальне» – входять конструкти ідеал (-0,84) та побут (0,70), які пояснюють 16,14% дисперсії. Полярність конструктів свідчить про протиставлення образу ідеального чоловіка і побуту, з яким жінки стикаються в реальності. Ідеалізація образу коханого, очевидно, не дозволяє вмонтувати його у систему буденного життя (див. Рис. 1).

Таким чином, суперечливість образу коханої людини у свідомості юнок, що перебувають у громадянському шлюбі, визначається протилежними тенденціями прагнення побудови майбутнього та труднощами «включення» ідеального чоловіка у буденність.

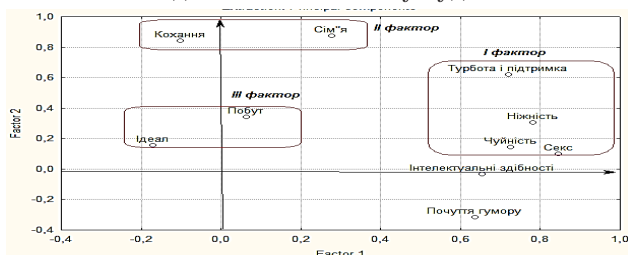

Рис. 1. Факторно-семантична реконструкція образу «кохана людина» уявленн жінок, які перебувають в громадянському шлюбі

Аналіз факторно-семантичного поля образу *«мій чоловік»* у свідомості досліджуваних цієї групи дозволив виділити 3 фактори (76,87% дисперсії):

- із *1-м фактором* – «ідеальний партнер» (34,46% дисперсії) – корелюють, і власне складають його основу, такі конструкти як інтелектуальні здібності (0,80), секс (0,82), почуття гумору (0,88) та конструкт «найкращий» (0,93). Цей фактор об'єднав лише позитивні сторони обранця, тому можна говорити про ідеалізацію цього образу в свідомості жінок, які перебувають в громадянському шлюбі.

- до *2-го фактору* (24,32% дисперсії) – «сімейний комфорт» – увійшли конструкти турбота і підтримка (0,84), матеріальне забезпечення (0,85) та побут (0,76), які мають функціональне навантаження. Можна припустити, що ці конструкти описують очікувані функції майбутнього чоловіка – перш за все в межах матеріальної підтримки та допомоги у побуті. Вдале їх поєднання може забезпечити сімейний затишок та комфорт.

- у *3-му факторі* (18,08% дисперсії) значимим є конструкт *щастя* (0,79). Конструкт є відмежованим від усіх інших, що може відображати суб'єктивні уявлення юнок про віддалену перспективу його до-

сягнення, з одного боку, та абстрактність і неясність уявленн про умови його досягнення, з іншого (Рис. 2).

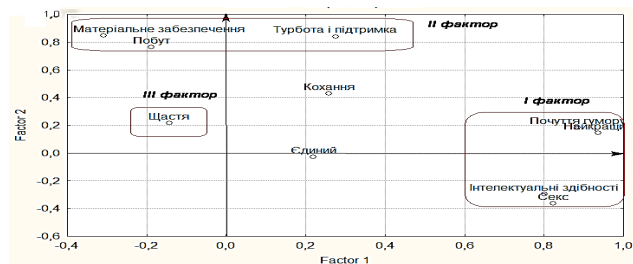

Рис. 2. Факторно-семантична реконструкція образу «мій чоловік» у свідомості жінок, які перебувають в громадянському шлюбі

Той факт, що жоден із факторів не має тісної кореляції із конструктами «кохання» та «єдиний» може свідчити про прагматичне ставлення досліджуваних до майбутнього чоловіка та сімейних стосунків в цілому. Образ майбутнього чоловіка у свідомості юнок має високе функціональне навантаження, чим відрізняється від високої емоційної насиченості образу коханої людини. Незвичайними залишаються причини цих відмінностей.

Таким чином образ коханої людини у жінок, які перебувають у громадянському шлюбі асоціюється із емоційним наповненням стосунків через призму турботи, підтримки і ніжності. Проте уявлення про ідеального чоловіка протиставляються побуту з яким жінкам доводиться стикатися в реальності. Тим не менше, вони орієнтовані на подальший розвиток відносин, що зумовлено тісним поєднанням у свідомості жінок понять кохання і сім'ї. Подружнє життя сприймається як буденність, що має поєднати комфорт, матеріальну забезпеченість та кохання ідеалізованого чоловіка.

Важливою складовою в обох випадках є сексуальна сфера. В подружньому партнері жінки цінують почуття гумору та інтелектуальні здібності обранця, тоді як для коханої людини вони є не важливим. Натомість, для сімейного життя кохання має другорядне значення, а щастя є досить віддаленим, адже не пов'язується ні з сім'єю, ні з чоловіком.

Реконструкція образу *коханої людини* у свідомості юнок, що мають *близькі стосунки*, дозволяє виділити 3 основні фактори (59% дисперсії):

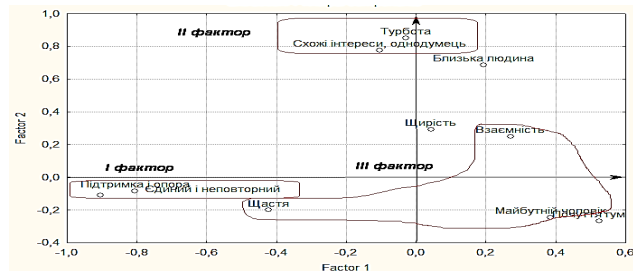

Рис. 3. Факторно-семантична реконструкція образу «кохана людина» у свідомості жінок, які мають стосунки

- *1-й однополюсний фактор* (25,51% дисперсії) об'єднує конструкти єдиний і неповторний (-0,90) та підтримка і опора (-0,80), які знаходяться в негативному полюсі. Очевидно, ці риси є суб'єктивно значимими для досліджуваних, але прояву їх юнки очікують від інших людей (не від коханої людини) (Рис. 3).

- *2-й однополюсний фактор* (18,63% дисперсії) містить конструкти: турбота (0,85), схожі інтереси, одиодумець (0,77), які тісно корелюють з конструк-

том близька людина (0,68) та можуть описувати характер стосунків із коханою людиною.

• Протиставлення конструктів щастя (0,73), взаємність (0,84) та майбутній чоловік (-0,72) за 3-м фактором (14,93% дисперсії) може свідчити про відсутність орієнтації а тривалі стосунки та планів на спільне майбутнє з коханим чоловіком.

Таким чином, в образі коханої людини для незаміжніх юнок втілюються скоріше дружні стосунки, єдність поглядів, ніж плани на тривале подружнє життя які, на думку Н.Л. Москвічевої, є основним критерієм міцності стосунків. Цим пояснюється і відсутність очікувань підтримки, взаємності.

Образ «мій чоловік» в свідомості незаміжніх жінок розкривається через 3 фактори, що пояснюють 65,08% дисперсії:

• 1-й фактор (29% дисперсії) утворюють конструкти кохання (0,78), секс (0,80), безпека, душевний спокій (0,76), що тісно корелюють між собою і з конструктом турбота (0,64), та можуть бути компонентами гармонії в сім'ї. Відсутність кореляції із конструктом «діти» за цим фактором може свідчити, про те, що у свідомості неодружених юнок гармонійні стосунки не передбачають виховання дітей або є далекою перспективою.

• 2-й полярний фактор «вихованість – непередбачуваність» (19% дисперсії) об'єднує конструкти вихованість (0,82) та почуття гумору (-0,76). Очевидно, свідомості досліджуваних чоловік як вихована людина має дотримуватися правил та рамок, а почуття гумору сприймається як порушення цих правил.

• 3-й фактор (16,57% дисперсії) містить конструкти, що описують ідеального, на думку досліджуваних, чоловіка: інтелектуальні здібності (0,80), єдиний (0,93), сильний (0,15) (Рис. 4).

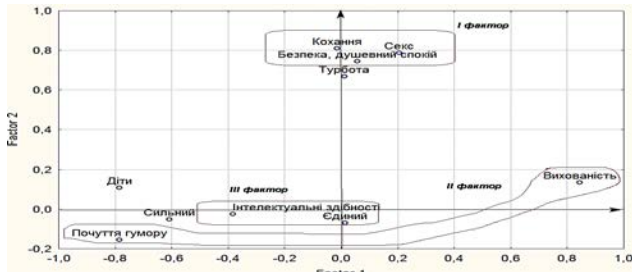

Рис. 4. Факторно-семантична реконструкція образу «мій чоловік» у свідомості жінок, які мають стосунки

Отже, образ майбутнього чоловіка у свідомості неодружених юнок, які мають стосунки, представлений 3-ма базовими складовими самосвідомості (за Бернсом) із домінуванням емоційної складової. Це може бути пояснене орієнтацією неодружених юнок емоційних стосунків.

Таким чином, спільним для образів «коханої людини» і «мій чоловік» у свідомості юнок є очікування турботи, тривалих стосунків, а також почуття гумору, яке очевидно є потенційним ресурсом у розв'язанні конфліктів. Коханий сприймається як майбутній чоловік у далекій перспективі, на сьогодні домінуючим є відчуття єдності думок (когнітивна складова). Натомість образ майбутнього чоловіка поєднує розумові та особистісні риси, а також гармонійні стосунки. Відсутність кореляції конструкту «діти» з рештою конструктів може пояснити готовність юнок до відстрочення узаконення стосунків.

Застосування «Незакінчених речень» дозволило визначити спільні тенденції у сприйманні образу ідеального чоловіка юнками обох груп: у партнері

цінуються турбота, кохання та романтичні стосунки, проте в різних співвідношеннях (Рис. 5).

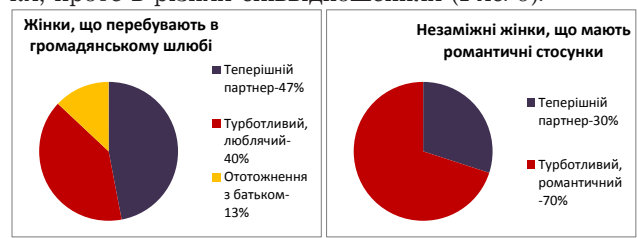

Рис. 5. Складові образу ідеального чоловіка

Специфічною ознакою мотиваційних тенденцій юнок, що живуть у громадянському шлюбі є визнання у своїх обранців низки негативних рис («егоїст», «лінивий», «неохайний», «підвищує голос») зумовлене досвідом попередніх стосунків («жахливі», «необдумані інтриги») (13%). Уявлення про сім'ю пов'язуються у свідомості досліджуваних з труднощами, негарздами та відповідальністю, і лише для деяких – це «казка» і «щастя». Суб'єктивно важливими рисами партнера є «активні» та «гармонійні» інтимні стосунки.

Будучи задоволеними теперішнім партнером, незаміжні жінки бачать досить перспективним майбутнє подружнє життя («щасливе», «цікаве», «моє майбутнє»), хоч і розуміють, що не обійдеться «без проблем та перешкод». Таке ставлення могло б бути спричинене позитивним попереднім досвідом, як зразка стосунків («гарна наука в подальшому житті», «я щаслива, що вони були») і задоволеністю сексуальними відносинами.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз образу чоловіків у свідомості юнок з різним досвідом стосунків

Критерії оцінки стосунків	Категорії жінок	
	Юнки, що перебувають у стосунках	Юнки, що живуть громадянським шлюбом
Емоційне забарвлення образу	• майбутній чоловік – це коханий у віддаленому майбутньому, оскільки зараз він – односторонній, від якого не очікується належної підтримки.	• орієнтація на тривалі стосунки, основою яких є кохання; • сім'я асоціюється з труднощами через адаптацію
Інтимно-сексуальна сфера	Інтимно-сексуальна сфера важлива, проте не є провідною	
Значимі якості	• Інтелектуальні здібності • Вихованість • Близькі інтереси • Підтримка і турбота	• Підтримка і турбота • Ніжність • Почуття гумору • Інтелектуальні здібності • Матеріальне забезпечення
Професійна приналежність	33% жінок схвалюють професійні вподобання чоловіка, 67% – орієнтація на соціально престижні професії (журналіст, архітектор)	Бажані професії – бізнесмени – 40%, депутати – 13%, стоматологи – 7%.
«Я» у стосунках з чоловіком	Схожість інтересів, поглядів та цінностей, а також бажання й прагнення шукати способи спільного проведення часу, виконання разом спільної діяльності.	

Суперечливою залишається позиція опитаних у ставленні до чоловіків загалом: виділяючи низку негативних якостей («вживають спиртні напої»,

«проявляють неповагу до жінок, батьків», «не слідкують за своїм зовнішнім виглядом», «нецензурно розмовляють», «поводять себе як діти»), 60% юнок вважають, що більшість чоловіків «безвідповідальні егоїсти з високою самооцінкою, які не цінують жінок і більше піклуються про свою кар'єру, ніж про сім'ю», а 40% намагаються ідеалізувати представників протилежної статі («не такі черстві, якими здаються», «не однакові», «повинні бути гарними, мати вищу освіту, дотримуватись правил етикету»).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз результатів теоретичного узагальнення та емпіричного дослідження дозволяють зробити наступні висновки:

1. Спільним для юнок обох груп є очікування від партнера батьківсько-дружньої позиції, що втілюватиметься у підтримці, матеріальному забезпеченні, спільності поглядів. Відсутність орієнтації та прийняття батьківської ролі та чітких планів на майбутнє можуть свідчити про неготовність юнок до побудови шлюбних стосунків. Образ коханої людини асоціюється із емоційним наповненням стосунків через призму турботи, підтримки і ніжності.

2. Для юнок, що живуть громадянським шлюбом, образ коханою є синтезом романтичних по-

чуттів (чуйність, ніжність) та буденності побуту (сімейний комфорт, матеріальне забезпечення), а орієнтація на тривалі стосунки на основі кохання зумовлює прийняття негативних рис коханого. Одним із чинників нестабільності цих стосунків є розузгодженість смислового наповнення образів «коханої людини» та «майбутнього чоловіка», що базуються на визнанні домінування різних складових: емоційно-інтимної для першого та функціональної для другого.

3. Для юнок, що перебувають у романтичних стосунках, образ коханою та майбутнього чоловіка пов'язується із домінуванням очікувань крім романтичних стосунків, інтелектуальної складової та душевного комфорту.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз усіх аспектів проблеми образу майбутнього чоловіка. Перспективи подальших досліджень вбачаються в ґрунтовному порівняльному аналізі уявлень про партнера обох статей. Отримані результати можуть бути використані в процесі консультативної роботи психолога, тренінгових заняттях та у просвітницькій роботі з проблем психологічної готовності молоді до шлюбу.

Список літератури:

1. Андреева Т. В. Семейная психология: Учеб. пособие. – СПб.: Речь, 2004. – 244 с.
2. Богданова Л. П., Щукіна О. С. Цивільний шлюб у сучасній демографічній ситуації // Соціологічні дослідження. – 2003. – № 7. – С. 18-33.
3. Дубровина И. В. Проблемы психологической подготовки молодежи к семейной жизни // Вопросы психологии. – 1981. – № 4. – С. 146-151.
4. Обозов Н. Н. Семейно-брачные и родственные отношения / Обозов Н. Н. – М.: Просвещение, 1990.
5. Швец А. К. Мотивация вступления в брак // Вопросы психологии. – 2006. – № 2. – С. 89-97.
6. Шнейдер Л. Б. Семейная психология: Учебное пособие для вузов. 2-е изд. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2006. – 768 с.

Портницькая Н.Ф., Долинчук И.О.

Житомирский государственный университет имени Ивана Франко

ОБРАЗ БУДУЩЕГО СУПРУГА В СОЗНАНИИ ДЕВУШЕК З РАЗЛИЧНЫМ ОПЫТОМ ДОБРАЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Аннотация

Юношеский возраст – период семейного самоопределения. Представлены результаты теоретического анализа и психосемантического исследования образа супруга в сознании женщин с разным семейным статусом. В результате теоретического анализа установлено, что одним из факторов формирования крепких семейных отношений является образ будущего супруга. Представлен сравнительный анализ образа любимого человека та будущего супруга в сознании девушек. Установлено, что в образе любимого доминируют романтические составляющие, а в образе супруга – идеализированно-прагматические.

Ключевые слова: образ будущего супруга, гражданский брак, семья, сознание, юношеский возраст, психосемантический методы исследования.

Portnytska N.F., Dolinchuk I.O.

Zhytomyr Ivan Franko State University

IMAGE OF THE FUTURE HUSBAND IN GIRLS' CONSCIOUSNESS CONNECTED WITH DIFFERENT EXPERIENCE IN PREMARITAL RELATIONS

Summary

Adolescence – is a period of family self-determination. The results of theoretical analysis and psychosemantic research of image of husband for women with different marital status are submitted. Theoretical analysis revealed that one of the factors in the formation of close-knit family is the image of the future spouse. A comparative analysis of girls' image of a loved person and a future husband is presented. It was found that in the image of a loved one dominates romantic component, and in the image of a spouse – idealized and pragmatic ones.

Keywords: image of future husband, common-law marriage, family, consciousness, adolescence, psychosemantic methods of research.